



ПРАКТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ
міжнародної наукової інтернет-конференції

21 лютого 2020 року

м. Переяслав

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДВНЗ «ПЕРЕЯСЛАВ-ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ»

ПРАКТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Збірник наукових статей
міжнародної наукової інтернет-конференції

*«Наша Місія – Світ Рівних Прав і
Рівних Можливостей»*

21 лютого 2020 р.
м. Переяслав

Рецензенти:

В. В. Волошина, доктор психологічних наук, професор, професор кафедри теоретичної та консультативної психології факультету психології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Ю. М. Кашпур, кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри теоретичної та консультативної психології факультету психології Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»
(протокол № 8 від 26.05.2020 року)

Практична психологія в інклюзивному середовищі: Збірник наукових статей Міжнародної наукової інтернет-конференції (м. Переяслав, 21 лютого 2020 року) / За заг. ред. В. А. Вінс – Переяслав: Видавець Я. М. Домбровська., 2020. – 180 с.

У збірнику наукових статей «Практична психологія в інклюзивному середовищі» окреслено найбільш актуальні питання психолого-педагогічних аспектів впровадження інклюзії у суспільний простір. Презентовано актуальні дослідження провідних науковців і практиків, а також молодих дослідників-студентів щодо навчально-методичних та соціально-психологічних аспектів впровадження інклюзивного навчання; сучасних технологій навчання та підтримки дітей з особливими освітніми потребами; особливостей системи психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами та їх сімей; функцій і завдань менеджменту інклюзивного середовища в освіті; підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти до впровадження інклюзивної освіти; європейського досвіду упровадження інтегрованого навчання та перспективи його використання в Новій українській школі. Матеріали учасників конференції адресуються тим, хто здійснює імплементацію концепції інклюзивної освіти, фахівцям психолого-педагогічної, соціальної галузей, студентам, аспірантам, усім тим, хто цікавиться сучасним станом впровадження інклюзії.

ЗМІСТ

Афузова Ганна, Барабальчук Даніїл

Психологічний супровід сімей, які виховують соматично ослаблену дитину... 7

Афузова Ганна, Бігун Анастасія

Психологічна допомога при психосоматичних розладах у дітей... 12

Афузова Ганна, Вакуленко Юлія

Сенсорна інтеграція у роботі психолога інклюзивного закладу освіти... 18

Белякова Світлана

Психолого-педагогічні особливості мовленнєвого розвитку близнюків дошкільного та молодшого шкільного віку... 22

Бочаріна Наталія

Психологічний супровід дітей з проявами аутичного спектру... 28

Бочаріна Наталія, Давидова Оксана

Профілактика прояву девіацій у дітей підліткового віку... 34

Бочаріна Наталія, Кулікова Катерина

Чинники та превентивні заходи суїцидальної поведінки підлітків... 38

Довгопола Катерина

Етапи реалізації технології раннього втручання у роботі з дітьми з порушеннями зору... 45

Драєвська Світлана

Психологічний супровід батьків дітей з тяжкими порушеннями психофізичного розвитку в умовах спеціального освітнього закладу... 49

Ілляшенко Тамара, Жук Тамара

Типологічні особливості ставлення батьків до дитини з особливими освітніми потребами... 54

Кобзєва І., Переворська О.

До проблеми тендерного виховання дітей дошкільного віку з особливими потребами... 59

Кобильченко Вадим

Педагогічна підтримка як складова психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами... 65

Ковтун Оксана, Лялька Тетяна

Використання інтерактивних технологій навчання у підготовці майбутніх вчителів початкової школи в умовах формування інклюзивного середовища... 70

Кравченко Оксана	
<i>Соціально-психологічна реабілітація студентської молоді, яка опинилася у складних життєвих обставинах, засобами інклюзивного туризму...</i>	75
Кротенко Валентина, Куцова Маргарита	
<i>Особливості стилів сімейного виховання підлітків з ДЦП...</i>	81
Кротенко Валентина Савош Іванна,	
<i>Особливості невротичних розладів у підлітків...</i>	86
Кротенко Валентина, Цимбалюк Анастасія	
<i>Особливості розвитку пам'яті у дітей молодшого шкільного віку з інтелектуальними порушеннями легкого ступеня...</i>	92
Кузьменко Тетяна	
<i>Створення інклюзивного освітнього простору закладу вищої освіти як основа емоційної стабільності учасників навчально-виховного процесу</i>	97
Ляшко Альона, Салюк Марина	
<i>Використання методів арт-терапії у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами...</i>	102
Найдьонова Ганна, Зацепіна Таїсія	
<i>Родина, яка має дитину з порушеннями у психофізичному розвитку, як об'єкт психокорекційної роботи...</i>	106
Олійник Валентина	
<i>Науково-методичні аспекти інклюзивного навчання: сучасне осмислення...</i>	111
Омельченко Ірина	
<i>Принципи дослідження комунікативної діяльності у дошкільників із затримкою психічного розвитку...</i>	114
Рябченко Наталія, Свидрань Микола	
<i>Впровадження елементів козацької педагогіки в освітній процес старших школярів із синдромом Дауна...</i>	120
Суятінова Катерина	
<i>Робота вихователя-тьютора з обдарованими дітьми передшкільного віку...</i>	124
Усатенко Ганна	
<i>Альтернативна комунікація як інструмент формування групової згуртованості в інклюзивних середовищах...</i>	129
Харченко Надія , Нижник Наталія	
<i>Становлення та основні ідеї гуманістичної психології ...</i>	131
Chornomord Yevheniia	
<i>Stages of formation of inclusive education of preschoolers in Ukraine...</i>	136
Чупріна Катерина	
<i>Команда психолого-педагогічного супроводу студентів з інвалідністю в умовах зво: до питання створення та функціонування...</i>	143

Ткачук Таїсія	
<i>Особливості корекції затримок психічного розвитку дітей...</i>	145
Ткачук Таїсія, Маслакова Наталія	
<i>Сім'я як чинник формування особистості дитини...</i>	151
Ткачук Таїсія, Павлюк Наталія	
<i>Синдром професійного вигорання як проблема сучасної психологічної науки...</i>	156
Ткачук Таїсія, Печкурова Ірина	
<i>Синдром емоційного вигорання педагогів...</i>	162
Ткачук Таїсія, Талабіра Світлана	
<i>Особливості взаємовідносин в підлітковому віці...</i>	166
Уварова Світлана	
<i>Формування професійної стресостійкості майбутніх вчителів початкової школи як умова успішного впровадження інклюзивної освіти...</i>	172
Шульгіна Лілія	
<i>Деякі аспекти професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до інтеграції дітей з інвалідністю в соціум...</i>	177

Таїсія Ткачук

*ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»,
доктор психол.н., професор,
професор кафедри менеджменту освіти і практичної психології*

Наталія Маслакова

*ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»,
педагогічний факультет, магістрантка 1-го року навчання,
ОП «Практична психологія»*

СІМ'Я ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ

У статті розглянуто роль сімейного виховання у загальному психічному й особистісному розвитку дитини та особливості дитячо-батьківських стосунків, компоненти ставлення батьків до дітей

Ключові слова: *роль сім'ї, дитячо-батьківські стосунки, компоненти батьківського ставлення, типи сімейного виховання, депривація, несприятливі сімейні умови*

Актуальність дослідження. Роль сім'ї та дитячо-батьківські відносини являються найважливішими факторами у розвитку та становленні особистості. Стиль сімейного виховання, який визначається батьківськими цінностями, установками, емоційним ставленням до дитини, особливістю сприйняття дитини батьками та способів і взаємодії з нею, а також гармонійні відносини між батьками – виступає базисом у формуванні стержню особистості дитини.

Дослідження Ковальова С.В., С. Броді, О. Шарган, В. Століна, Л.Шіпіціної, О. Бодальова, Е.Г. Ейдемільера, О. Захарова, Г. Варга, А.Я.Лічко, та ін. переконливо доводять залежність психічного розвитку та формування особистості дитини від батьківського ставлення до неї, стилю виховання, батьківської позицій, стратегій і стилів сімейної комунікації.

Вивченню природи дитячо-батьківських стосунків присвячені роботи багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених А.І.Баркан, Л.Беньямін, Р.Бернс, А.Я.Варга, Р.В.Овчарова, В.Сатір, Е.Г.Ейдемільер, В.В.Юстіцкіс та ін. Доведено, що дитячо-батьківські стосунки пов'язані із сильними емоційними проявами як з боку дітей, так і з боку батьків, відрізняються амбівалентністю, що нерідко призводить до появи деструктивності (А.І.Захаров, О.А.Карабанова, О.О.Смірнова та ін.).

Таким чином, тема дитячо-батьківських стосунків була і залишається актуальною для теоретичних та практичних досліджень в галузі психології та психотерапії. Наріжним каменем проблема дитячо-батьківських стосунків виступає в процесі практичної роботи (консультування та психотерапії). Аналіз глибинних мотивів та внутрішніх конфліктів клієнта, що звертається по

допомогу до психолога, вказує на те, що за різноманітністю симптомів та запитів клієнта криються особливості ранніх стосунків між дитиною та її батьками і той емоційно насичений образ (тобто уявлення про дитячо-батьківські стосунки), що людина виносить із цих стосунків.

Метою статті є аналіз сучасних підходів до вивчення психологічних особливостей дитячо-батьківських стосунків та взаємодії в сім'ї.

Виклад основного матеріалу. У кожному суспільстві складається певна культура взаємовідносин та взаємодії між батьками і дітьми, виникають соціальні стереотипи, певні установки і погляди на виховання в сім'ї, що сприяє розвитку міжособистісної сумісності або навпаки блокує її.

На думку Р. В. Овчарової, батьківство є тим соціально-психологічним феноменом, який представляє собою емоційно і оціночно-забарвлену сукупність знань, уявлень і переконань щодо себе як батька, реалізовану у всіх проявах поведінкової складової батьківства. Як надіндивідуальне ціле, батьківство невід'ємно включає обох членів подружжя, що вирішили дати початок нового життя і, звичайно, самої дитини. Серед складових батьківства виокремлюють зокрема: ціннісні орієнтації подружжя (сімейні цінності); батьківські настанови і очікування; батьківське ставлення; батьківські почуття; батьківські позиції; батьківську відповідальність; стиль сімейного виховання. Батьківські установки і очікування є ще однією складовою феномена батьківства. На думку Р. В. Овчарової, батьківські установки й очікування включають три рівня презентації: «ми – батьки» (репродуктивні установки подружжя в аспекті їх відносин); «ми – батьки нашої дитини» (установки в дитячо-батьківських відносинах); «це – наша дитина» (установки та очікування щодо дитини/дітей) [7].

Дитина взаємодіє з оточуючим середовищем на різних рівнях соціального оточення: на рівні мікросистеми – сім'я; на рівні мезосистеми – однолітки, школа, засоби масової інформації та ін.; на рівні макросистеми, що включає громадські організації – економічна, соціальна, освітня, правова і політична системи, культурні звичаї і цінності країни. Вплив сім'ї зберігається на всіх цих рівнях. Сім'я, як найближче соціальне оточення дитини, задовольняє її потреби в емоційній підтримці, прийнятті, повазі і захисті, тим самим мінімізуючи вплив стресових факторів взаємоповагою [4, с. 56].

Саме сім'я, на думку більшості вітчизняних і зарубіжних дослідників, є природним інститутом формування особистості дитини. Адже у сім'ї відбувається перше засвоєння первинних соціальних правил і норм, становлення системи ціннісних установок; від батьків дитина переймає манеру поведінки, навчається жити в навколишньому світі, будувати спілкування, взаємодіяти з іншими людьми. Сучасне становище сім'ї та соціальнодемографічний розвиток України свідчать про такі негативні тенденції: збільшення кількості розлучень та неповних сімей, зменшення кількості сімей з двома та більше дітьми, руйнування традиційної структури сім'ї. В багатьох випадках причиною таких негативних явищ і тенденцій є конфліктні дисгармонійні стосунки між батьками, відсутність у молоді

позитивної моделі сімейного життя і сімейних цінностей, чіткого уявлення про сім'ю як про соціальну систему, що передбачає не тільки наявність почуттів, стосунків, але і виконання певних ролей, значну міру відповідальності [7, с. 4]. Надзвичайно важливе значення для розвитку особистості дитини мають передусім стосунки між самими батьками, оскільки в них, у цих стосунках, віддзеркалюється загальний дух сімейних відносин, спрямованість життєдіяльності сім'ї, її моральна атмосфера. Родина – це школа, де людина навчається, як жити в суспільстві. Тут вона отримує досвід соціальних стосунків у м'якій, емоційно підкріпленій, захищеній формі, серед близьких людей, для яких вона є найвищою цінністю. І тільки після цього особистість готова до налагодження об'єктивних стосунків з іншими людьми. Ця соціальна функція робить інститут сім'ї стійким. Саме родина вводить людину в світ соціальних відносин. Нагадаємо, що сім'я виконує ряд функцій: репродуктивну, функцію відтворення – в ній вирішується, коли народяться діти і скільки їх буде; виховну функцію – в якій дитина засвоює суттєві правила поведінки; господарсько-побутову функцію; економічну – матеріальне забезпечення родини та розподіл коштів; функцію організації дозвілля та ін. [2, с. 17].

Викривлені стосунки в сім'ї, що базуються на недостатній відвертості, безплідних суперечках, нездатності домовитись між собою, приховуванні від дитини сімейних таємниць – все це значно ускладнює пристосування дитини до життя. Адже діти не просто «зчитують» картинку, яку пропонують їм батьки, а дуже тонко відчують реальний зміст і почуття, що приховуються. Негативні наслідки таких «подвійних посилів» проявляються в перенесенні проблемних стосунків з батьківської сім'ї на подальші взаємостосунки у власній сім'ї, нівелюванні сімейних цінностей загалом. Благополуччя сім'ї визначається не лише особистісними особливостями батьків, але й соціальною підтримкою оточуючих, з якими склалися гармонійні, довірливі стосунки. Батьківська гіперопіка, яка заважає підтримувати стосунки з іншими людьми і вчитися самостійно приймати рішення, стає перешкодою розвитку незалежної поведінки та сприяє інфантилізації. У таких дітей виникають труднощі у встановленні соціальних контактів з оточуючими і є велика небезпека нервових зривів та психосоматичних розладів. Але, й брак спілкування батьків з дитиною, відсутність спільного дозвілля, нерозуміння потреб, труднощів, нездатність своєчасно й ефективно допомогти дитині (гіпопротекція) не лише обмежують можливості розвитку, а й ставлять дитину на межу психологічного ризику [5, с. 38].

Позитивні переживання щодо власної сім'ї безпосередньо залежать від того, чи відчуває себе кожен член сім'ї таким, якого люблять і необхідним у конфліктні та складні для сім'ї моменти, а також чи може він віддавати свою любов іншим. В.А. Ільїн констатує, що члени подружжя, в якому панує кохання любов до дітей, шукають причини складної поведінки дитини, відносяться до неї з розумінням і повагою. Для таких батьків питання, як поважати почуття і потреби дитини, не дозволити перетворити дім та життя сім'ї у хаос, стає сумісним пошуком рішення складної та цікавої задачі. Батьки, які люблять

свою дитину ставлять перед собою завдання, яке полягає у тому, щоб навчити її чомусь корисному, при цьому не пригнічувати її свободи волі при прийнятті рішень, рахуватись з потребами інших членів сім'ї, не нехтуючи власними інтересами.

Несприятливі сімейні умови обумовлюють виникнення порушень у дитини, неадекватну самооцінку, негативні міжособистісні стосунки. Цьому сприяє авторитарний стиль спілкування, гіперпротекція і гіпоопіка, емоційне відкидання та інші дисгармонійні типи виховання [4, с. 57]. Також не можна оминати увагою проблему нестачі теплоти у спілкуванні між батьками і дітьми, ворожість та жорстокість у ставленні до дитини. Часто батьки бояться або ж взагалі не вміють проявляти емоційне ставлення до дитини, в таких стосунках майже відсутній фізичний контакт – дотики, обійми. Емоційні прояви дитини постійно є депривованими, оскільки не помічаються або ж, взагалі, відчужуються. Дослідження більшості сучасних авторів ґрунтуються на основі сформульованих Л.С. Виготським положень згідно яких: 1) починаючи з немовлячого періоду, для дитини доросла людина – центр будь-якої ситуації розвитку психіки дитини; 2) ... немовля з самого початку зіштовхується тільки з такими ситуаціями, в яких його поведінка переплетена і вбудована в соціальність. Саме в процесі спільного здійснення з батьками активно-перетворюючого ставлення до світу відбувається становлення і розвиток вищих психічних функцій дитини. Останні, згідно гіпотези Виготського, початково були зовнішніми (форма взаємовідносин між людьми) і пізніше, в процесі розвитку психіки дитини в спілкуванні з батьками вони стають внутрішніми (інтеріоризованими), такими, що належать дитині [6].

Ю.Б. Гіппенрейтер в своїй книзі «Продовжуємо спілкуватися з дитиною. Так?» наводить «секрети» успішної взаємодії в дитячо-батьківських стосунках.

1. Увага до природи дитини: усвідомлене або інтуїтивне розуміння дитини, бережне ставлення до її потреб, надання їй свободи росту та розвитку... Надання дитині можливості приходити до правильних рішень своїми шляхами і зі своєю швидкістю. 2. Створення «збагаченого середовища». Важко переоцінити цей внесок дорослого в розвиток дитини. В широкому розумінні мова йде про занурення дитини в середовище людської культури. Більш конкретно це стосується дуже багатьох обставин життя: від «розумних» іграшок і розвиваючих ігор до загальної атмосфери в домі. 3. Особливі взаємостосунки. Талановитим батькам вдається встановити унікальну атмосферу спілкування з дитиною. Це атмосфера доброзичливості, довіри, підтримки і, насамкінець, загального емоційного залучення. Дитина в такому спілкуванні стає не «об'єктом виховання», а учасником спільного емоційного і духовного життя дорослого, який стає для неї надихаючим прикладом [3, с. 88-90].

В основі типу сімейного виховання знаходиться певне батьківське ставлення до дитини. Даний феномен визначається дослідженнями цілісної системи різноманітних почуттів по відношенню до дитини, поведінкових стереотипів, що практикуються в спілкуванні з нею, особливостей сприйняття і

розуміння характеру дитини, її вчинків. При цьому відмічається, що батьківське ставлення – це багатовимірне утворення, що включає в себе, як мінімум, три структурні одиниці: інтегральне прийняття або відторгнення дитини; міжособистісну дистанцію, тобто ступінь близькості із дитиною; форми і напрямки контролю поведінки дитини. При цьому кожний із трьох вимірів являє собою поєднання в різних пропорціях емоційного, когнітивного і поведінкового компоненту ставлення [1].

Висновки. Дитячо-батьківські взаємини визначаються як особливого роду безперервні й тривалі міжособистісні стосунки, що характеризуються сильною емоційною значущістю як для дитини, так і для батьків, віковою змінністю, балансом полярних позицій, потребою піклуватися та відповідальністю, як такі, що зумовлюють психічний розвиток і соціалізацію дитини. Накладають значний вплив на світогляд дитини, з яким зростає особистість впродовж життя.

Дуже важливим для дитини являється повага, чутливість, відвертість у відношеннях між батьками, для формування цілісного сприймання себе та більш гармонічного розвитку її особистості.

Діти що зростають в умовах підтримки батьків, довіри та відсутності конфліктів, у сприятливих обставинах виховання мають набагато більше можливостей у відтворенні такого ж стилю поведінки при взаємодії з оточуючими та в своїй родині. В період будь-яких криз, гармонійні сімейні стосунки запобігають руйнівному негативному впливу з навколишнього середовища, підвищують рівень відчуття безпеки та розуміння сімейних цінностей, що накопичуються родинно та передаються з покоління в покоління.

Література

1. Варга А. Я. Структура и типы родительского отношения: Автореф... дис. канд. психол. наук /А.Я. Варга – М., 1987. – 21 с.
2. Венгер Г. Теоретичні основи дослідження рольових відносин у дистантних сім'ях // Г. Венгер // Вісник КНУ ім. Т.Г. Шевченка. Серія: Психологія. Педагогіка. Соціальна робота. – 2013. – 1 (7). – с. 17-19.
3. Гиппенрейтер Ю.Б. Продолжаем общаться с ребенком. Так? / Ю.Б. Гиппенрейтер. – М.: АСТ.: Астрель; Владимир: ВКТ, 2008. – 251 с.
4. Голодрижук А.В., 2014 р. Психологічні особливості дитячо-батьківських стосунків: Теоритичний аналіз SSN 2311-214X Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. 2014 №2(23).
5. Исаев Д.Н. Эмоциональный стресс, психосоматические и соматопсихические расстройства у детей / Исаев Д.Н. – СПб.: Речь, 2005. – 400с.
6. Іванов Д.І. Психологічний аналіз системи дитячо-батьківських стосунків у парадигмі глибинної психології: Автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Д.І. Іванов // Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського. – Одеса, 2005. – 21с.
7. Чанцева-Коваленко О. М. Проблема формування готовності до сімейного життя та відповідального батьківства у молоді / О. М. Чанцева-Коваленко //

Таїсія Ткачук,

*ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»,
доктор психол.н., професор,
професор кафедри менеджменту освіти і практичної психології*

Наталія Павлюк

*ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»,
педагогічний факультет, магістрантка 1-го року навчання,
ОП «Практична психологія»*

СИНДРОМ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ЯК ПРОБЛЕМА СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАУКИ

У статті презентовані результати теоретичного аналізу наукових досліджень професійного вигорання. Акцентовано увагу на моделі визначення синдрому «професійного вигорання».

Ключові слова: *синдром емоційного вигорання, професійний стрес, емоційне напруження.*

Актуальність теми дослідження. Поширеність синдрому «професійного вигорання» в даний час обумовлена інтенсивними темпами життя, соціально-політичними та соціально-економічними змінами в Україні, які висувають до працівників значно складніші вимоги, що у результаті має вплив на психологічний стан працівників, а також зумовлює виникнення емоційного напруження та розвиток значної кількості професійних стресів. Значним є цей вплив у діяльності психолога, що можна пояснити впливом таких стресогенів, як активна міжособистісна взаємодія, підвищена емоційна напруженість, занижена соціальна оцінка тощо. Одним із найбільш складних наслідків довготривалого професійного стресу є синдром «професійного вигорання».

Синдром «професійного вигорання» – це хворобливий стан, що характеризується зниженням настроєм, відсутністю одержуваного від роботи задоволення, суб'єктивним відчуттям емоційного і енергетичного спустошення з одного боку і відчуттям постійної напруги з іншого. Цей стан може розвиватися у всіх людей, але найбільш поширене у людей, які працюють у сфері послуг. Згідно визначенню ВООЗ (2001) «синдром вигорання (burnout syndrome) – це фізичне, емоційне або мотиваційне виснаження, що характеризується порушенням продуктивності в роботі і втому, безсонням, підвищеною схильністю до соматичних захворювань, а також вживанням алкоголю або інших психоактивних речовин з метою отримання тимчасового полегшення, що має тенденцію до розвитку фізіологічної залежності і (у багатьох випадках) суїцидальної поведінки. Цей синдром, зазвичай, розцінюється як стрес-реакція у відповідь на безжальні виробничі і емоційні